

Szülői felügyelet nélkül maradt – köztük kísérő nélküli kiskorú és ukrajnai gyermekvédelmi intézményekből evakuált – menekült gyermekek önkéntes hazatérése Ukrajnába

2023. július

Hatály

A jelen dokumentum részletesen kifejti az UNHCR álláspontját a szülői felügyelet nélkül maradt – köztük kísérő nélküli kiskorú és ukrajnai gyermekvédelmi intézményekből evakuált – menekült gyermekek¹ önkéntes hazatéréséről Ukrajnába. Olyan védelmi garanciákat határoz meg, amelyeket szem előtt kell tartani az Ukrajnába önként hazatérni kívánó menekült gyermekek támogatása során. Jelen álláspont azon alapul, hogy elsődlegesen a menedéket nyújtó ország kötelessége védeni a területén tartózkodó menekült gyermekek jogait.² Az ukrajnai helyzet vonatkozásában az ukrán hatóságoknak fontos szerepe lehet a menedéket nyújtó ország illetékes hatóságai által végzett átfogó értékeléshez történő információnyújtásban a visszatérés területén tapasztalható helyzettel és a rendelkezésre álló szolgáltatásokkal, valamint az egyes gyermekek számára legmegfelelőbb gyermekvédelmi gondoskodással kapcsolatban.

Tudnivalók a visszaküldés tilalmáról

Az UNHCR az Ukrajnába hazatérőkkel kapcsolatos álláspontjában³ felszólítja az államokat, hogy függesszék fel az ukrán állampolgárok és a korábban Ukrajnában szokásos tartózkodási hellyel rendelkezők kitoloncolását, mivel az országban kiszámíthatatlan helyzet uralkodik, amely beláthatatlan ideig fennállhat. Következésképpen az államoknak nem szabad hazatoloncolni Ukrajnába a szülői felügyelet nélkül maradt menekült gyermekeket.

A menekült gyermekek önkéntes hazatelepülése

A folyamatban lévő nemzetközi konfliktust figyelembe véve a hazatérés tartós megoldásként való alkalmazása megnöveli a kockázatát annak, hogy a gyermek potenciálisan kárt szenved. Továbbá felértékelődik a gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe vevő eljárások fontossága sérülékeny gyermekek esetén, beleértve a szülői felügyelet nélkül maradt gyermekeket.⁴ A szülői felügyelet nélkül maradt menekült gyermekek önkéntes hazatérése kizárólag akkor jöhet szóba, ha:

- 1) A menekült gyermek és a szülője/szülői, vagy adott esetben a gyermek törvényes gyámja vagy szokásos gondviselője önként kíván(nak) hazatérni; és

---

¹ Mindez kiterjed azokra a gyermekekre, akiket hivatalosan is menekültként vagy menedékesként, illetve a nemzetközi védelem egyéb formáiban részesülő személyként ismertek el, ahogyan azokra a további gyermekekre is, akik Ukrajna állampolgárai vagy ott korábban szokásos tartózkodási hellyel rendelkeztek, ám jelenleg az országon kívül tartózkodnak.

² Gyermekjogi egyezmény, 1989. november 20., 1577 UNTS 3, www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html, 22. cikk. Egyezmény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról, 1996. október 19. (1996. évi Hágai Egyezmény), www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=70, 6. cikk.

³ Az UNHCR álláspontja az Ukrajnába hazatérőkkel kapcsolatban, 2022. március, www.refworld.org/docid/621de9894.html

⁴ Lásd Az ENSZ menekültügyi főbiztossága (UNHCR), *Az UNHCR 2021-es iránymutatásai a gyermekek érdekeit előtérbe helyező eljárásokkal kapcsolatban: A gyermek mindenek felett álló érdekének felmérése és meghatározása*, 2021. május; itt érhető el: <https://www.refworld.org/docid/5c18d7254.html> [lekérve: 2023. július 6.], 158. oldal.

- 2) A gyermek hazatérése biztonságosan és méltó körülmények között kivitelezhető, a gyermek egyedi igényeinek figyelembevételével; és
- 3) A menedéket nyújtó ország illetékes hatóságai úgy határoztak, hogy a hazatérés a gyermek mindenek felett álló érdekével összhangban van, figyelembe véve⁵ a gyermek és a szülők, illetve adott esetben a gyámok/gondviselők jogait és akaratát, a visszatérés adott területén megfigyelhető biztonsági helyzetet, a gyermek esetleges speciális igényeit, valamint a visszatérés területén a gyermek által igénybe vehető szolgáltatásokat/támogatást.

A gyermek mindenek felett álló érdeke

A szülői felügyelet nélkül maradt gyermekekkel kapcsolatos döntéseket mindig a gyermek mindenek felett álló érdekére vonatkozó alapelv szerint kell meghozni a Gyermekek jogi Egyezmény (CRC) 3.1. cikkében⁶ szereplő, valamint a Gyermekek jogi Bizottság 14. számú általános megjegyzése⁷ által részletesebben is kifejtett meghatározás szerint. A fogyatékossgal élő gyermekek vonatkozásában emellett a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) 7. cikkére⁸, valamint a Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága által közzétett 6. számú általános megjegyzésre kell alapozni a döntést.⁹ Ahogyan a Gyermekek jogi Bizottság kifejtette, a gyermek mindenek felett álló érdeke a következő három elemből felépülő fogalom: anyagi jog; alapvető, értelmezés tárgyát képező jogi elv; valamint eljárási szabály.¹⁰ A fogalom alkalmazása kapcsán megfelelő figyelmet kell fordítani arra, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekének különböző elemei egyensúlyban legyenek egymással. A mindenek felett álló érdek meghatározásának emellett a CRC-hez kapcsolódó 14. számú megjegyzés V. szakaszában szereplő eljárási biztosítékokkal összhangban kell történnie. Ahogyan korábban már említettük, ezt a döntést a menedéket nyújtó ország hatóságainak kell meghozniuk az 1996. évi Hágai Egyezmény értelmében. Utóbbi előírja, hogy a fogadó állam felel „azoknak a menekült és egyéb gyermekeknek a biztonságáért, akiket a saját országukban kialakult zavargások miatt külföldre telepítettek át”.¹¹

Egyensúlyteremtés a gyermek, a szülők és a törvényes gyám álláspontja között

Amikor meg kell határozni, hogy egy gyermek Ukrajnába történő hazatérése önkéntes és a gyermek érdekében álló-e, előfordulhatnak olyan helyzetek, amikor a gyermek, a szülők és/vagy a törvényes gyám álláspontja, jogai és kívánságai eltérőek. Lehetséges például, hogy a gyermek törvényes gyámja azt szeretné, hogy a gyermek hazatérjen Ukrajnába (és akár ő maga is vissza szándékozik térni Ukrajnába), a gyermek azonban a menedéket nyújtó országban akar maradni. Ezekben a helyzetekben lehetővé kell tenni, hogy a gyermek jogi képviselőt kapjon, hogy formálisan is fel lehessen mérni a mindenek felett álló érdekét. Így biztosítható, hogy szem előtt tartsák az álláspontját, a jogait és a

⁵ Lásd Az ENSZ Gyermekek jogi Bizottsága (CRC), 6. számú általános megjegyzés (2005): Kísérő nélküli és szüleitől/gondviselőjüktől elszakított gyermekekkel való bánásmód a származási országokon kívül, 2005. szeptember 1., CRC/GC/2005/6, www.refworld.org/docid/42dd174b4.html, VII. szakasz (c) pont.

⁶ Gyermekek jogi egyezmény, a fenti 2. lábjegyzet, 3.1. cikk.

⁷ A Gyermekek jogi Egyezményhez fűzött 14. számú általános megjegyzés (2013) a gyermek azon jogáról, hogy mindenek felett álló érdekét elsődleges szempontként vegyék figyelembe a döntések során (3. cikk, 1. bek.), 2013. május 29., CRC/C/GC/14, www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html

⁸ A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006. december 13. (CRPD), www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities, 7. cikk.

⁹ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak ENSZ-bizottsága, 6. számú általános megjegyzés az egyenlőségről és a megkülönböztetésmentességről www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no6-equality-and-non-discrimination, 38. bekezdés.

¹⁰ CRC, 14. számú általános megjegyzés, 6. bekezdés.

¹¹ 1996. évi Hágai Egyezmény, a fenti 2. lábjegyzet, 6. cikk. Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia, *A kísérő nélküli vagy szüleitől/gondviselőjüktől elszakított gyermekekről szóló 1996. évi gyermekvédelmi egyezmény alkalmazása*, 2023, <https://assets.hcch.net/docs/96a3875d-fb7c-44dc-99b0-844c39562851.pdf>, 25. bekezdés.

kívánságait a fent említett eljárási biztosítékok részeként esetlegesen lezajló adminisztratív vagy bírósági eljárások során.¹²

Családegyesítés

Amikor szülői felügyelet nélkül maradt – köztük intézményekből evakuált – menekült gyermekek hazatérését mérlegelik, előtérbe kell helyezni a családi élethez való jogot és a család egységének alapelvét, hogy a gyermekek családegyesítés révén ismét a szülőjükkel, testvérükkel vagy más közeli családtagjukkal lehessenek¹³, kivéve ha ez nem áll az adott gyermek érdekében az ENSZ által kidolgozott, Alternatív Gondoskodás a Gyermekekről iránymutatásokban¹⁴ foglaltak alapján.

Alternatív gondoskodás

Ha a családegyesítés nem lehetséges vagy nem áll a gyermek érdekében, amikor csak lehet, családalapú alternatív gondoskodást kell biztosítani a gyermekek számára.

Ami a szülői felügyelet nélkül maradt, gyermekvédelmi intézményekből evakuált gyermekek hazatérését illeti, az intézményi ellátási formák nem minősülnek a gyermekek érdekében állónak, ezért kizárólag végső eszközként és a lehető legrövidebb ideig vehetők igénybe. Ezek az intézkedések a fogyatékossgal élő gyermekekre is ugyanúgy érvényesek a CRPD-nek az otthon és a család tiszteletéről szóló, 23. cikkével összhangban.¹⁵ A családalapú gondoskodás előnyben részesítése és a gyermekvédelmi rendszer megreformálásának elképzelése szerepel az ukrán kormány nemzeti helyreállítási tervében.¹⁶

Az ukrán hatóságok szerepe az önkéntes hazatéréssel kapcsolatos, megalapozott döntések elősegítésében

A megalapozott döntéshozatal érdekében a menedéket nyújtó ország hatóságainak esetlegesen támogatásra és tájékoztatásra lehet szükségük ahhoz, hogy átfogóan fel tudják mérni a gyermekek mindenek felett álló érdekét, amikor a családegyesítést és/vagy a szülői felügyelet nélkül maradt menekült gyermekek Ukrajnába történő hazatérésének lehetővé tételét mérlegelik. A menedéket nyújtó ország hatóságai ennél fogva támogatást kérhetnek vagy kaphatnak ezeknek az információknak az összegyűjtéséhez. Ebben a személyes adatokat védő, vonatkozó jogszabályokkal összhangban a segítségükre lehetnek többek között az ukrán gyermekvédelmi és gyámügyi hatóságok is.

Az ukrán hatóságok az önkéntes, tájékoztatáson alapuló, gyermek érdekében álló hazatérést garantáló, megalapozott döntéshozatal támogatása érdekében hasznos segítséget nyújthatnak a menedéket nyújtó országok hatóságainak, ami hatékonyabbá teheti az említett folyamatokat. Ebben többek között a következőképpen működhetnek közre:

- Egyénre szabott tájékoztatás biztosítása az előző ellátási formákról, gyámhatósági döntésekről, valamint az Ukrajnában rendelkezésre álló, lehetséges gondoskodási megoldásokról;

¹² Gyermekjogi egyezmény, a fenti 2. lábjegyzet, 12. cikk; CRC, 14. számú általános megjegyzés (2013), a fenti 6. lábjegyzet, 96. bekezdés.

¹³ Ha lehetőség van rá, és ha ez a gyermek érdekét szolgálja, az illetékes hatóságoknak elő kell segíteniük a családegyesítést a menedéket nyújtó vagy egy harmadik országban.

¹⁴ Közgyűlés, Alternatív Gondoskodás a Gyermekekről - ENSZ-iránymutatások, A/RES/64/142, 2010. február 24., www.refworld.org/docid/4c3acd162.html. Ez a Gyermekjogi egyezményhez fűzött 6. számú általános megjegyzés VII. szakaszának (b) pontja mellett a CRC 9. és 10. cikkével is összhangban áll, amelyek előírják, hogy minden gyermeknek – köztük a nemzetközi védelemhez folyamodó gyermekeknek is – joga van a családegyesítéshez.

¹⁵ A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, a fenti 7. lábjegyzet, 23. cikk, 3. bekezdés.

¹⁶ <https://www.urc-international.com/urc2022-recovery-plan>

- Naprakész információk szolgáltatása a gyermek származási térségében fennálló helyzetről;
- A kapcsolatfelvétel, a családfelkutatás, vagy a szülők, családtagok vagy korábbi törvényes gyámok értékelésének, illetve az említettekkel közös értékelés elvégzésének elősegítése a gyermek beleegyezésével, amennyiben ez a gyermek érdekében áll;
- Azoknak a területeknek az értékelése, ahová a gyermek vissza kíván térni, valamint információk szolgáltatása ezekről a területekről annak meghatározásához, hogy fennáll-e valamilyen tényleges vagy valószínűsíthető fizikai és/vagy környezeti veszély; valamint
- Az alapvető szolgáltatások rendelkezésre állásának és hozzáférhetőségének megerősítése a visszatérés területén (egyéni esetkezelés, szociális szolgáltatások, oktatás, egészségügy, helyreállítási szolgáltatások, családegyesítés stb.) a humanitárius szervezetek által gyűjtött információkkal kiegészítve.

Ha olyan gyermekekről van szó, akiket gyermekvédelmi intézményekből evakuáltak, és egyelőre nem áll rendelkezésre az esetükben családalapú gondoskodás, az ukrán hatóságoknak fel kell mérniük az adott gyermekvédelmi intézmény biztonságát, és gondoskodniuk kell arról, hogy a munkatársak és a szolgáltatások megfeleljenek a hazatérő gyermekek igényeinek. Egyúttal pedig a gyermek érdekével összhangban továbbra is fel kell térképezniük, milyen lehetőségek kínálóznak a családegyesítésre vagy a gyermekek számára biztosított családalapú gondoskodásra. A hazatérésre nem kerülhet sor, ha megkérdőjelezhető a létesítmény vagy a helyszín biztonsága, vagy ha felmerül a lehetőség, hogy az intézményi gondoskodást biztosító létesítmény nem tudja kielégíteni a visszatérő gyermek igényeit. Ezeket az információkat meg kell osztani a menedéket nyújtó ország illetékes hatóságaival, hogy megalapozott döntést hozhassanak a hazatérés lehetővé tételéről.

Az ukrán hatóságok szerepe a gyermekek nyomon követésében és támogatásában az önkéntes hazatérést követően

Az ukrán hatóságoknak a kockázatok enyhítése és az önkéntes hazatéréssel kapcsolatos döntéshozatal támogatása érdekében minden szükséges erőfeszítést meg kell tenniük azért, hogy megfelelő rendszerek álljanak rendelkezésre a hazatérő gyermekek nyomon követéséhez. Ennek keretében gondoskodni kell arról, hogy szociális munkásokhoz lehessen fordulni a visszatérés területein. Így egyéni gondozási tervek dolgozhatók ki a szülői felügyelet nélkül maradt menekült gyermekek számára, ami elősegíti a fenntartható visszatérést és visszailleszkedést. Emellett amikor csak lehet, gondoskodni kell a családalapú gondoskodási formák igénybevételéről.

Az UNHCR által nyújtott támogatás

Az UNHCR a fenti jogi normákkal és az UNHCR gyermekek mindenek felett álló érdekét előtérbe helyező eljárásokkal kapcsolatos iránymutatásaival¹⁷ összhangban készen áll arra, hogy tanácsot adjon és támogatást nyújtson az államoknak a családegyesítéssel, az önkéntes hazatéréssel, illetve a gyermekek mindenek felett álló érdekét előtérbe helyező eljárási és döntéshozatali garanciák bevezetésével kapcsolatban.

---

¹⁷ Az UNHCR iránymutatásai a gyermekek mindenek felett álló érdekét előtérbe helyező eljárásokkal kapcsolatban, 2021, www.refworld.org/pdfid/5c18d7254.pdf.